

9.9.2005

2389/4/03

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Ilkka Rautio

Föredragande: Justitieombudsmannasekreterare Mikko Sarja

VITTNESIMMUNITET

1

KLAGOMÅL

A kritiserar bl.a. polismyndigheternas förfarande i sin 29.9.2003 daterade skrivelse som biträdande justitiekansler Jaakko Jonkka med stöd av 1 och 2 § i lagen om fördelningen av åligganden mellan justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman har överfört till justitieombudsmannens kansli.

A berättar bl.a. att han som åklagarvittne kallades från Sverige till Björneborgs tingsrätt 12.2.2003. Då A anlät till parkeringen vid rättshuset i Björneborg kom ett par poliser fram till honom och bad honom följa med till polisstationen. A berättar att han sade till poliserna att han kommit för att vittna. På polisinsättningen fick A beskedet att han skulle föras till Helsingfors. A krävde förgäves att få ringa till ambassaden och till en advokat. A låstes in i en cell men släpptes ut för att vittna vid den nämnda rättegången omkring klockan 14. Därefter fick han åka tillbaka till cellen för att omkring klockan 17 transporteras till Helsingfors. A berättar att han utan resultat åberopat sin immunitet som vittne. Följande morgon omkring klockan 11.30 kom kriminalinspektör B och förklarade att A tyvärr måste släppas eftersom han i egenskap av vittne hade immunitet.

A kritiserar också transporten som utfördes med polisbil och som, enligt vad han uppger, fick allvarliga medicinska konsekvenser för hans del.

3

AVGÖRANDE

3.1

Vittnesimmunitet

3.1.1

Rättsregler

Enligt artikel 3 i Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har envar rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Enligt artikel 9 må ingen godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

Enligt artikel 9.1 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976) har envar rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får utsättas för godtycklig häktning eller godtyckligt anhållande. Ingen får berövas sin frihet utom av skäl och i den ordning som stadgas i lag. Enligt konventionens artikel 9.2 skall den som anhållits vid anhållandet upplysas om skälen för åtgärden och skall ofördröjligen underrättas om varje anklagelse mot honom. Enligt konventionens artikel 9.5 skall den som utsatts för olagligt anhållande eller olaglig häktning ha rätt till skadestånd.

Enligt artikel 5.1 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 18/1990) har envar rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får berövas sin frihet utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver:

b) då någon lagligen är arresterad eller på annat sätt berövad sin frihet till följd av att han har underlåtit att underordna sig en domstols lagligen givna beslut eller för att en lag föreskriven skyldighet skall fullgöras,

Enligt artikel 5.5 skall envar som har utsatts för arrestering eller annat frihetsberövande i strid mot bestämmelserna i denna artikel ha rätt till skadestånd.

Enligt grundlagens 7 § har alla rätt till liv och personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 3 mom. i samma paragraf får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund.

Enligt 1 § 1 mom. i lagen om immunitet i vissa fall för personer som deltar i rättegång och förundersökning (11/1994, nedan immunitetslagen) får den som på kallelse av en finsk myndighet eller med uttryckligt samtycke av en finsk myndighet kommer till Finland från en annan stat för att höras som vittne eller sakkunnig vid en rättegång eller förundersökning, under den tid som han av denna anledning vistas i Finland inte åtalas, häktas eller straffas och hans frihet får inte heller på något annat sätt begränsas med anledning av ett brott eller något annat beteende som inträffat före avresan från den stat från vilken han kallats. Han får inte heller utlämnas till tredje stat med anledning av ett sådant brott eller sådant annat beteende.

Enligt immunitetslagens 4 § upphör immuniteten efter att en person som avses ovan i femton dagar har haft möjlighet att avlägsna sig från landet, räknat från den dag då han underrättades om att hans närvaro inte längre är nödvändig.

I strafflagens 40 kap. 10 § (604/2002) föreskrivs att om en tjänsteman vid tjänsteutövning av oaktsamhet bryter mot sin tjänsteplikt enligt bestämmelser eller föreskrifter som skall iakttas i tjänsteutövning, på något annat sätt än vad som avses i 5 § 2 mom., och om gärningen inte, med hänsyn till sin menlighet

och skadlighet eller andra omständigheter som har samband med den, är ringa bedömd som en helhet, skall tjänstemannen för brott mot tjänsteplikt av oaktsamhet dömas till varning eller böter.

Enligt statstjänstemannalagens (750/1994) 14 § 1 mom. skall en tjänsteman utföra sina uppgifter på behörigt sätt och utan dröjsmål. Han skall iaktta bestämmelserna om arbetsledning och övervakning. Enligt paragrafens 2 mom. skall en tjänsteman uppträda så som hans ställning och uppgifter förutsätter.

3.1.2

Händelseförloppet enligt utredningarna

3.1.2.1

Kriminalöverkonstapel C:s utredning

Kriminalöverkonstapel C vid Centralkriminalpolisen berättar i sin utredning 6.10.2004 bl.a. att han 12.2.2003 på förmiddagen fick ett samtal från ombudsman vid Västra Finlands skattebyrå. Han hade kallats till Björneborgs tingsrätt som företrädare för målsäganden. Under samtalet fick han veta att A väntades som vittne till rättegången samma dag, antingen klockan 13 eller 14. Enligt C visste både han och i början nämnd ombudsman att A var svensk medborgare.

Efter samtalet gick C in i polisens efterlysningsregister och konstaterade att det fanns en gällande efterlysning på A.

Därefter ringde C till Björneborgs polisinsättning där han fick tag på kriminalöverkonstapel D. För denne berättade han att den svenske medborgaren A hade kallats till Björneborg som vittne i en rättegång. Han berättade också att det fanns en gällande efterlysning på A. C uppger i sin utredning att han med säkerhet kom ihåg att han för D nämnt A:s svenska medborgarskap samt att denne hade kallats till domstolen som vittne.

Vidare berättar C att han bad att D, innan polisen vidtog åtgärder i fråga om A, skulle fråga Björneborgs tingsrätt hur A hade stämts in till rätten och om han hade ställt villkor för att komma till Finland som vittne. Som sin egen åsikt framförde C ytterligare till D sin förhoppning att om A anlände för att vittna skulle det vara taktiskt från polisens sida att gripa honom först efter att han vittnat.

Följande dag hade D fått höra att A hämtats till rätten av poliser. Av denna anledning hade han ringt till D och frågat varför A hade gripits innan han fått vittna. C kunde inte erinra sig om vad D svarat. Däremot kom han ihåg att D i praktiken inte skött saken själv.

3.1.2.2

Kriminalöverkonstapel D:s utredningar

Kriminalöverkonstapel D berättar i sina utredningar 16.9 och 15.10.2004 att han den ifrågavarande dagen (12.12.2003) av Centralkriminalpolisen per

telefon ombetts sköta ett ärende som gällde en person som skulle anlända till Björneborg för en rättegång. D berättar att han inte kommer ihåg vad som sades under telefonsamtalet. Han kunde inte heller erinra sig att frågan om vittnesimmunitet hade tagits upp under samtalet. D kom emellertid ihåg att han endast en gång diskuterat saken med en företrädare för Centralkriminalpolisen och att han till fältchefen i Björneborg vidarebefordrat de uppgifter som han fått under samtalet – inklusive begäran att kontakta tingsrätten. Däremot kunde han inte erinra sig att han därefter samtalat om saken med någon.

3.1.2.3

Överkonstapel E:s utredningar

Den ovan nämnde fältchefen i Björneborg, överkonstapel E, berättar i sin utredning 17.9.2004 bl.a. att D per telefon bett honom gripa en efterlyst person (A). E hade kontaktat den person som bett om handräckning, dvs. kriminalinspektör B. Därefter hade han gett en patrull bestående av överkonstapel F och äldre konstapel G uppdraget att gripa den efterlyste. Efter gripande kontaktades den myndighet som utfärdat efterlysningen.

I sin kompletterande utredning 18.10.2004 berättar E att gripandet hade skett på begäran av Centralkriminalpolisen och att den patrull som verkställt gripandet omedelbart hade rapporterat till kommissarie H. Patrullen hade rapporterat också till E. Efter att A förts till tingsrättens sammanträde hade E ringt också till Centralkriminalpolisen på ett nummer som han fått och meddelat H att Centralkriminalpolisen bett att A skulle föras till Helsingfors polisinsättning. E berättar att han inte med säkerhet kommer ihåg vad han och D eventuellt sagt t.ex. om att kontakta rättsens ordförande.

3.1.2.4

Äldre konstapel G:s och överkonstapel F:s utredningar

G och F berättar i sina utredningar 10.12.2003 och 16.9.2004 bl.a. att deras patrull av E fått uppdraget att gripa A, på vilken fanns en gällande efterlysning. Enligt efterlysningen skulle A gripas då han påträffades samt förpassas till Helsingfors polishäkte för verkställighet av en häktningsorder. De hade med anledning av ärendet kontaktat kriminalinspektör B vid Centralkriminalpolisen, som bad dem sända A till Helsingfors.

3.1.2.5

Kommissarie H:s utredningar

Kommissarie H, som vid den aktuella tidpunkten var ansvarig jourhavande vid Björneborgs polisinsättning, berättar i sina utredningar 9.12.2003 och 16.9.2004 bl.a. att den ovan nämnda patrullen hade kontaktat honom och meddelat att den hade gripit A i enlighet med efterlysningen. Det var äldre konstapel G:s som meddelade detta. H beordrade polismännen att underrätta den myndighet som utfärdat efterlysningen, dvs. Centralkriminalpolisen om gripandet samt att med denna utreda om efterlysningen fortfarande var i kraft och därefter vidta de åtgärder som efterlysningen förutsatte. Patrullen meddelade efter att ha kontaktat Centralkriminalpolisen att den efterlyste

skulle gripas. H uppger att han i inget skede informerats om att den gripne åberopat vittnesimmunitet eller något annat hinder för gripandet.

3.1.2.6

Kriminalinspektör B:s utredning

Kriminalinspektör B vid Centralkriminalpolisen berättar i sin utredning 4.12.2003 bl.a. att en kommissarie vid polisinspektionen i Björneborgs härad 13.2.2003 på eftermiddagen ringde upp honom och meddelade att hans patrull hade gripit A i Björneborg. På denne hade utfärdats en efterlysning som var i kraft samt en häktningsorder. På kommissariens fråga vad man skulle göra med A hade B svarat "handla så som efterlysningen förutsätter". Efter att frågat närmare om hur gripandet gått till fick B höra att A hade påträffats i en bil utanför Björneborgs tingsrätt och att det var meningen att först höra honom med anledning av något annat brottmål. I det skedet fäste B inte något större avseende vid denna omständighet. Han underrättade häradsåklagaren om att A gripits.

Följande morgon ringde häradsåklagaren till B. Det blev då tal om att A eventuellt åtnjöt immunitet. Efter att ha kontrollerat saken meddelade han att A åtnjöt immunitet som vittne. B underrättade omedelbart polishäktets jourhavande och även Sveriges ambassad om detta. A skrevs ut från polishäktet klockan 11.20.

3.1.3

Bedömning av bevisningen

En med beaktande av lagstiftningen om vittnesimmunitet relevant omständighet är bl.a. hur och i vilket skede polisen fick vetskap om att A anlant uttryckligen för att vittna, att han avrest från Sverige och var svensk medborgare samt att på honom hade utfärdats en gällande efterlysning i ett ärende som hänförde sig till tiden före hans avresa från Sverige.

Det är svårt att få en helt entydig bild av händelseförloppet början, bl.a. på grund av D:s otydliga minnesbilder. Enligt min uppfattning kan den faktiska orsaken till de bristfälliga eller inexakta minnesbilderna visserligen vara den långa tid som förflutit från händelserna, men också den situation som rådde då han fick samtalet. Han uppger nämligen att han vid den aktuella tidpunkten befann sig i en bil utanför Björneborg på ett annat uppdrag och tog emot samtalet i en mobiltelefon.

Eftersom C emellertid för sin del detaljerat, klart och konsekvent berättat om händelserna ser jag ingen anledning att ifrågasätta hans version enbart på grund av D:s bristfälliga minnesbilder. Jag finner det sålunda trovärdigt att C upplyst D åtminstone om A:s medborgarskap, om efterlysningen samt om att A skulle vittna. Jag anser det också vara sannolikt att man så som C berättat också tagit upp frågan om eventuella hinder för gripandet, eftersom D själv berättat att han vidarebefordrat de uppgifter som han fått av C, inklusive kontaktandet av tingsrätten. Däremot hade man uppenbarligen åtminstone inte uttryckligen diskuterat frågan om A åtnjöt immunitet (eller åtalsskydd) som

vittne. Enligt vad D kom ihåg hade man nämligen inte diskuterat denna fråga. Inte heller C påstod med säkerhet att han berättat om saken.

Jag anser det likaså vara i viss mån oklart vilka som sist och slutligen hade diskuterat saken med B och i vilket skede detta skulle ha skett. B berättar att "kommissarien" ringt upp honom efter gripandet. Kommissarie H berättar för sin del att patrullen underrättat honom om gripandet och att han för sin del uppmanat patrullen att kontakta den myndighet som utfärdat efterlysningen. Patrullen i sin tur berättar att den av B fått rådet att handla i enlighet med efterlysningen. Överkonstapel E berättar att han kontaktat Centralkriminalpolisen efter gripandet. Å andra sidan berättar han att gripandet skedde på begäran av Centralkriminalpolisen, vilket skulle tyda på att Centralkriminalpolisen kontaktats redan före gripandet.

3.1.4

Bedömning av polismännens förfarande

3.1.4.1

Utgångspunkter för bedömningen

Den personliga friheten hör till de grundläggande värdena i vårt rätts- och samhällssystem. Den är också en av de äldsta klassiska grundläggande rättigheterna. En omständighet som understryker skyddet av den personliga friheten och integriteten är att detta i praktiken utgör en förutsättning för utövandet av de övriga grundläggande fri- och rättigheterna (se Saraviita: Suomalainen perusoikeusjärjestelmä, 2005, s. 337).

Rätten till personlig integritet är dels fastställd i den nationella lagstiftningen och dels i flera internationella konventioner, så som framgår ovan i avsnitt 3.1.1. Syftet med den immunitet som avses i immunitetslagen är att sådana personer som avses i lagen frivilligt skall komma till Finland från en främmande stat. På så sätt kan utredningen av brott främjas. En helhetsbedömning visar sålunda att denna immunitetslagstiftning i sista hand är förenlig med Finlands intressen (se Kansainvälisten riksoikeusapuasioiden koordinointi, justitieministeriets allmänna avdelnings publikationer 1/2000, s. 248; Virolainen- Pölönen: Rikosprosessin perusteet, 2003, s.119 och RP 62/1992 rd).

Den personliga integriteten behöver inte uttryckligen åberopas för att den skall gälla. Det allmänna måste däremot på eget initiativ trygga de rättigheter som enligt lag tillkommer envar. Rätten till personlig integritet och frihet är en av de centrala grundläggande rättigheter som det allmänna skall tillgodose enligt grundlagens 22 §.

Myndigheterna kan inte bestämma om ett vittne åtnjuter immunitet eller om denna skall tillgodoses, utan det är fråga om en rättighet som direkt med stöd av lag tillkommer en person i nämnda ställning. Däremot kan myndigheterna i det enskilda fallet överväga om det är nödvändigt att kalla in ett visst vittne. Om myndigheterna inte vill ge en viss person immunitet kan de enligt den allmänna motiveringen till regeringens proposition om immunitetslagen låta bli att kalla honom eller henne till Finland (RP 62/1993 rd). Däremot står det

enligt detaljmotiveringen till lagens 1 § den inkallade fritt att avstå från sin immunitet.

Sådan annan frihetsbegränsning som avses i immunitetslagens 1 § 1 mom. är enligt motiveringen till bestämmelsen framförallt sådana mot den personliga friheten riktade tvångsmedel som gripande, hämtning, anhållande och reseförbud.

Enligt det ovan nämnda lagrummet skall följande kriterier vara för handen för att en person skall åtnjuta vittnesimmunitet: 1) personen i fråga skall komma till Finland från en annan stat på kallelse av en finsk myndighet eller med uttryckligt samtycke av en finsk myndighet, 2) personen i fråga skall komma för att höras som vittne eller sakkunnig och 3) det tidigare brottet skall vara begånget före avresan från den stat från vilken han kallats.

A anlände till Finland som åklagarvittne. Enligt vad han berättar avreste han från Sverige 11.2.2003 och anlände till Finland på rättegångsdagen 12.2.2003. Det brott för vilket på honom år 2001 hade utfärdats en häktningsorder och ytterligare en efterlysning hade han begått år 1996. A skulle sålunda inte ha fått gripas för detta brott eftersom det var begånget före hans avresa.

Av det som konstateras ovan följer att A inte skulle ha fått gripas efter att han anlant till Finland och inte heller inom de följande femton dagarna efter rättegångsdagen, eftersom det uppenbarligen inte hade uppställts några begränsningar för hans avresa efter vittnesmålet. Även om en begränsning hade uppställts skulle han i varje fall ha åtnjutit den nämnda skyddstiden räknat från det att hindret upphört. Nu hade han emellertid gripits redan före det sammanträde till vilket han stämts in som vittne. Gripandet hade skett 12.2.2003 klockan 13.15 och A hade skrivits ut från polishäktet 13.2.2003 klockan 11.20. Han hade sålunda varit frihetsberövad i omkring 22 timmar.

Ingen av de nämnda polismännen fattade efter helt självständig prövning något egentligt beslut om att gripa A, utan till grund för gripandet låg en i och för sig laglig, gällande efterlysning som polisen i första hand hade att rätta sig efter. Enligt polislagens (493/1995) 12 § 1 mom. har en polisman rätt att gripa en efterlyst person som enligt efterlysning som utfärdats av en behörig myndighet skall häktas eller tas i förvar.

Det var sålunda inte fråga om en självständig åtgärd, utan om verkställighet av en frihetsberövande åtgärd som beordrats av en behörig polis- eller annan myndighet. Den myndighet som beslutat om en åtgärd som ligger till grund för en efterlysning bär ansvaret för att det finns lagliga förutsättningar för åtgärden. Däremot är det den polisman som verkställer efterlysningen som svarar för att åtgärden riktas mot rätt person och för att gripandet sker under lagliga former. (se Helminen- Kuusimäki- Salminen: Poliisioikeus, 1999, s. 83).

I det aktuella fallet var vittnets immunitet emellertid en sådan speciell omständighet som borde ha åsidosatt efterlysningen. Det var framförallt fråga om hur noggrant förutsättningarna för gripandet skulle utredas samt om anvisningarna hade givits på behörigt sätt.

Den för den tjänstemannarättsliga bedömningen av polismännens förfarande viktiga bestämmelsen i statstjänstemannalagens 14 § 1 mom. om att en tjänsteman skall utföra sina uppgifter på behörigt sätt innebär enligt den juridiska litteraturen närmast normal, sedvanlig omsorgsfullhet samt att en tjänsteman vid skötseln av sin tjänst i sitt uppträdande och sitt handlande skall beakta vad som uppenbarligen följer av tjänstens karaktär (se Bruun- Mäenpää- Tuori: Virkamiesten oikeusasema, 1995, s.141). Kravet att en tjänsteman skall utföra sina uppgifter på behörigt sätt betyder också att uppgifterna med beaktande av bestämmelserna skall utföras så effektivt och ekonomiskt som möjligt. Begreppet god förvaltnings sed innebär en precisering av kravet att uppgifterna skall utföras på behörigt sätt (Koskinen- Kulla: Virkamiesoikeuden perusteet, 2001, s. 92). Det är här fråga om vilka faktiska möjligheter polismännen i det aktuella fallet skulle ha haft att handla med större omsorgsfullhet än de gjorde.

3.1.4.2

Kriminalöverkonstapel D:s förfarande

Inrikesministeriet anser i sitt utlåtande att D inte borde ha nöjt sig med att enbart vidarebefordra informationen från C till fältchefen utan han borde ha förstått att det var fråga om ett frihetsberövande som kunde vara förenat med begränsningar. Därför borde han ha underrättat ett befäl om saken. Detta var enligt min uppfattning betydelsefullt av den anledningen att en adekvat utredning av ärendet redan i detta skede sannolikt hade inneburit att gripandet kunnat undvikas.

Man kan å andra sidan fråga sig om D:s eget handlande i praktiken hade en avgörande betydelse för gripandet, med beaktande av den omständigheten att Centralkriminalpolisen, dvs. den myndighet som utfärdat efterlysningen, uppenbarligen redan före gripandet eller med säkerhet åtminstone därefter ytterligare hade kontaktats för att klarlägga vilka åtgärder som skulle vidtas i ärendet. Kriminalinspektör B vid Centralkriminalpolisen rådde i varje fall polismännen att handla i enlighet med efterlysningen. Inte heller inrikesministeriet tog närmare ställning till frågan om vilken betydelse bristerna i D:s handlande sist och slutligen haft eller hur dessa brister de facto påverkat eller hade kunnat påverka ärendet om D hade handlat på det sätt som ministeriet avsåg. Jag har i min bedömning beaktat också de omständigheter som rådde då C kontaktade D.

Utgående från det ovan anförda har jag stannat för att D i detta ärende inte kan anses ha handlat lagstridigt eller underlåtit att uppfylla sina tjänsteplikter på ett sätt som förutsätter åtgärder från min sida. Jag uppmärksammar emellertid honom på de synpunkter som inrikesministeriet framför om hans handlande.

3.1.4.3

Äldre konstapel G:s och överkonstapel F:s förfarande

Ännu efter att gripandet skett skulle händelseutvecklingen ha kunnat avbrytas i begynnelseskedet om den patrull som utfört gripandet omedelbart hade fått

uppdaterade och korrekta anvisningar. Patrullen hade enligt de anvisningar som den fått kontaktat Centralkriminalpolisen och av kriminalinspektör B instruerats att handla i enlighet med efterlysningen. Patrullens och B:s utsagor om innebörden av B:s anvisningar är överensstämmande oberoende av vem som varit i kontakt med B och i vilket skede.

På grundval av det som konstaterats ovan anser jag att eftersom en företrädare för den myndighet som utfärdat efterlysningen instruerat polismännen att handla i enlighet med efterlysningen kan åtminstone inte patrullens, dvs. F:s och G:s förfarande kritiserars. De kan anses ha iakttagit tillbörlig omsorgsfullhet när de utförde tjänsteuppdraget i fråga.

3.1.4.4

Överkonstapel E:s förfarande

Även om gripandet av A inte var baserat på polismyndigheternas helt självständig prövning var det i sista hand E som beordrade patrullen att gripa A. Han handlade emellertid utifrån uppgifter som han fått från Centralkriminalpolisen. Inte heller hans förfarande kan sålunda kritiserars.

3.1.4.5

Kommissarie H:s förfarande

I fråga om H konstaterar jag att den patrull som grep A på hans uppmaning hade kontaktat Centralkriminalpolisen. Utifrån vad som utretts finner jag det sannolikt att han inte fått vetskap om att A åberopat vittnesimmunitet. Till denna del var han visserligen beroende av den information som han fått av patrullen. Eftersom patrullen hade informerat honom om att B meddelat att man i detta ärende skulle handla i enlighet med efterlysningen, anser jag att han handlade med den omsorgsfullhet som kunde förutsättas med beaktande av den information han hade tillgång till.

Med stöd av det ovan anförda anser jag att ärendet inte för Johanssons del föranleder några åtgärder från min sida.

3.1.4.6

Kriminalöverkonstapel C:s förfarande

Det kan konstateras att Centralkriminalpolisen spelade en viktig roll i detta fall. Hela händelseförloppet fick för polisförvaltningens del i själva verket sin början då C efter informationsutbytet med skattemyndigheten vidarebefordrade uppgiften om A:s ankomst till Björneborgspolisen.

Enligt vad som framgår av C:s utredning hade han den i och för sig korrekta uppfattningen att A eventuellt åtnjöt vittnesimmunitet. Han bad emellertid Björneborgspolisen handla på så sätt taktiskt att A skulle gripas först efter att han vittnat i rätten. Denna anvisning eller förhoppning är enligt min åsikt problematisk såtillvida att den på sätt och vis kullkastar de reservationer beträffande gripandet som C först framfört. Den skyddstid som immunitetslagen föreskriver skulle emellertid i varje fall ha hindrat omedelbara åtgärder också efter vittnesmålet.

Även om den information som C förmedlade till Björneborgspolisens delvis kan kritiseras av de skäl som anförs ovan anser jag emellertid efter en helhetsbedömning att det inte finns anledning att för C:s vidkommande vidta andra åtgärder än att jag uppmärksammar honom på de synpunkter som jag framför ovan.

3.1.4.7

Kriminalinspektör B:s förfarande

Centralkriminalpolisens roll i sammanhanget understryks, utöver av det som konstateras ovan, också av den anledningen att B till följd av gripandet kontaktades också för att klarlägga vilka åtgärder som skulle vidtas till följd av efterlysningen. De råd som B gav ledde i praktiken de facto åtminstone till att gripandet fortsatte och A transporterades från Björneborg till Helsingfors. Enligt min åsikt borde B också ha insett att hans synpunkter på ärendet skulle ha en väsentlig betydelse för Björneborgspolisens handlande. Av denna anledning får frågan om huruvida anvisningarna var korrekta en särskild betydelse i detta fall.

Centralkriminalpolisen kan – med beaktande av dess uppgifter enligt 9 § i polisförvaltningslagen (110/1992) – förutsättas besitta en sådan sakkunskap att den kan förutse situationer som eventuellt avviker från sedvanliga gripanden samt olika typer av konsekvenser. Inrikesministeriet anser emellertid i sitt utlåtande att B inte utifrån den information som han fick av patrullen automatiskt kunde dra slutsatsen att A åtnjöt vittnesimmunitet, eftersom ett antal särskilda förutsättningar skall vara uppfyllda i sådana fall.

En förutsättning för immunitet är enligt immunitetslagen att en person på kallelse av en finsk myndighet eller med uttryckligt samtycke av en finsk myndighet kommer till Finland från en annan stat för att höras som vittne eller sakkunnig samt att det tidigare brottet har inträffat före avresan från den stat från vilken han kallats.

Utifrån de uppgifter som B fått av patrullen som verkställde gripandet visste han endast att A hade anlänt för att höras som vittne i något annat brottmål. B konstaterar i sin utredning å andra sidan att han kände till A och dennes tidigare mål. Härmed avsåg han ett ärende som ursprungligen registrerats med anmälningsnummer - - -. Av en kopia av anmälan i fråga framgår att A är född i Sverige, svensk medborgare och har adress i Sverige. B hade sålunda enligt min åsikt åtminstone kunnat anta att A sannolikt anlänt till Finland från en annan stat och att det brott som efterlysningen avsåg var begånget före A:s avresa. B skulle enligt min uppfattning också med hjälp av den patrull som grep A närmare kunnat utreda i vilket syfte A hade anlänt till Finland.

Med stöd av det som anförs ovan anser jag att B antingen kände till eller åtminstone hade kunnat utreda omständigheter som indikerade att A möjligen åtnjöt vittnesimmunitet. Av denna anledning hade B enligt min åsikt redan haft förutsättningar att vidta åtgärder antingen för att personligen närmare utreda ärendet eller åtminstone instruera den patrull som verkställde gripandet om saken senast i det skede då han av patrullen fått beskedet att A gripits. Då

hade också den onödiga transporten av A till Helsingfors kunnat undvikas och hela processen med gripandet hade kunnat förkortas avsevärt.

Jag konstaterar emellertid å andra sidan att fallet torde ha varit exceptionellt – kanske inte unikt – såtillvida att den person inkallats som vittne fortfarande var efterlyst. Efterlysningen hade samband med händelser som skett flera år tidigare. Det förhåller sig uppenbarligen så att vårt gällande system inte tar hänsyn till situationer av detta slag.

Vid bedömningen av B:s förfarande har jag beaktat framförallt tolkbarheten som är förenad med bedömningsmöjligheten av de fakta som gör det möjligt att på ett tillförlitligt sätt bilda sig en uppfattning om vittnesimmuniteten. Jag har också beaktat den omständigheten att detta fall åtminstone i någon mån är av en exceptionell karaktär samt att B genom att kontakta åklagaren utredde hindren för gripandet, vilket slutligen ledde till att A försattes på fri fot.

Med stöd av det som anförs ovan anser jag att ärendet inte från min sida föranleder andra åtgärder för B:s vidkommande än att jag uppmärksammar honom på de synpunkter som jag framför ovan.

3.1.5

Sammanfattning

Av det material som jag har haft tillgång till framgår tydligt att polisförvaltningen haft sådan information om A att åtminstone någon redan i ett tidigare skede än vad som nu var fallet borde ha kunnat sluta sig till att det var tveksamt om A kunde gripas, trots att det fanns en gällande efterlysning på honom. Centralkriminalpolisen spelade en central roll i detta avseende.

Till följd av de många skeden som ärendet genomgått samt de talrika kontakter som tagits i olika sammanhang samt det stora antalet polismän som varit involverade, förefaller det största problemet vara att informationen antingen inte nått fram eller att den förvanskats på vägen: informationen som Centralkriminalpolisen förmedlade till Björneborgspolisen hade efter olika skeden innehållsmässigt förändrats så att den polispatrull som slutligen grep A fått beskedet att den på begäran av Centralkriminalpolisen skulle handla uttryckligen i enlighet med efterlysningen.

Även om ärendet i dess helhet ger anledning till kritik måste bristerna i de enskilda polismännens förfarande på sin höjd anses vara lindriga. Det är framförallt fråga om att systemet inte har kunnat stoppa ett fall som detta. Även om fallet är exceptionellt borde det ha varit möjligt att förhindra dess uppkomst. Slutresultatet blev i varje fall att A i 22 timmar var gripen i strid med immunitetslagens uttryckliga förbud. Ansvar för att vittnesimmuniteten förverkligas får inte vila på den gripne själv och vara beroende av hans åtgärder. Fallet visar obestridligen på brister i systemet som borde garantera immunitet samt i polisens kunskaper om immunitetsmöjligheten över huvud taget.

Till följd av det som anförs ovan förenar jag mig om den i inrikesministeriets utlåtande framförda åsikten att det vore skäl att i grunden utreda hur

situationer som denna kan undvikas i framtiden. I detta syfte ber jag ministeriet före utgången av detta år meddela vilka åtgärder detta fall föranleder i praktiken.

A kan överväga om det finns skäl att kräva finska staten på ersättning för frihetsberövandet. Justitieombudsmannen tar inte ställning till utgången av en sådan process.

3.2

Meddelande om grunderna för gripandet

I polislagens (493/1995) 4 § 1 mom. föreskrivs att om en person blir föremål för åtgärder som riktar sig mot hans frihet, skall han eller hans företrädare av en polisman upplysas om vad åtgärden grundar sig på, om detta inte är omöjligt på grund av personens tillstånd eller den rådande situationen.

Enligt vad som utretts underrättades A om grunderna för gripandet i samband med att detta skedde. Efter att han förts till polisstationen tillkallades en utredningssekreterare som på flytande svenska ytterligare informerade A om grunderna.

Med hänvisning till den utredning som jag fått anser jag att i ärendet till denna del inte framkommit sådant lagstridigt förfarande eller sådana försummelser som förutsätter åtgärder från min sida. Skrivelsen föranleder sålunda inga åtgärder till denna del.

3.3

Frågan om polistransporterna

I de utredningar som jag fått redogörs i detalj för polistransporterna av A. Med hänvisning till utredningarna anser jag att det inte till denna del framkommit anledning att misstänka sådant lagstridigt förfarande eller sådana försummelser som förutsätter åtgärder från min sida. Skrivelsen förutsätter sålunda inga åtgärder till denna del.

3.4

Begäran om att få ringa till ambassaden och till en advokat

A berättar att han förgäves bett att få ringa till ambassaden och till en advokat. De polismän som grep honom har emellertid ingen sådan minnesbild.

Enligt artikel 36.1 b i Wienkonventionen om konsulära förbindelser (FördrS 50/1980) skall vederbörande myndigheter i den mottagande staten, när en medborgare i den sändande staten inom konsulatsdistriktet anhålls, sätts i fängelse eller i häkte i avvaktan på rättegång eller tas i förvar på något annat sätt, utan dröjsmål underrätta konsulatet, om han begär det. Varje till konsulatet ställt meddelande från den som anhållits, fängslats, häktats eller tagits i förvar skall också vidarebefordras av nämnda myndigheter utan dröjsmål. Myndigheterna skall utan dröjsmål upplysa honom om hans rättigheter enligt detta dokument.

Utifrån det material som jag har tillgång till kan det inte med säkerhet fastställas i vilket skede A bad att få ringa till ambassaden. Enligt den ovan nämnda artikeln i Wienkonventionen skall polismyndigheterna upplysa den som berövas friheten om hans rätt att underrätta konsulatet. Denna omständighet hade emellertid enligt min åsikt inte någon betydelse med tanke på A:s rättssäkerhet eftersom hans påstående visar att han kände till denna rättighet.

Av kriminalinspektör B:s utredning framgår att han redan samma dag som A greps kontaktade konsulära avdelningen vid Sveriges ambassad. Skrivelsen föranleder sålunda till denna del inga åtgärder från min sida.

Vad beträffar begäran att få ringa till en advokat konstaterar jag att ord står mot ord. Endast A:s eget påstående stöder att han framfört en sådan begäran. Frågan måste därför bedömas utifrån polismännens utredningar. Ingen av dem som varit involverade i ärendet har någon minnesbild av att A framfört en begäran av det nämnda slaget. Eftersom jag inte ser någon anledning att ifrågasätta utredningarna i detta avseende föranleder skrivelsen inga åtgärder från min sida.

3.5

Bemötandet av utredningarna

3.5.1

Bakgrundsuppgifter

H, F och G tog i sina första utredningar inte ställning till de centrala påståendena i klagomålet. De hänvisade i praktiken till att de inte förstod vad handlingarna innehöll.

Länsstyrelsen och inrikesministeriet konstaterade för sin del i sina första utlåtanden att flera frågor förblivit obesvarade, eftersom de nämnda polismännen inte hade givit tillräckliga utredningar.

Västra Finlands länsstyrelse konstaterar i sitt utlåtande till denna del bl.a. att vägran att ge utredningar på den ovan nämnda grunden inte var förenligt med den då gällande lagen och förordningen om verkställighet av lagen angående den språkkunskap som av tjänsteman skall fordras, eftersom tjänstemän som inte förutsätts ha avlagt högskoleexamen också i ett enspråkigt finskt ämbetsområde skall förstå landets andra språk, dvs. svenska. Om H, F och G de facto inte förstod klagomålsskrivelsen borde de enligt länsstyrelsens åsikt ha meddelat detta till polischefen eller polisens länsledning i syfte att få hjälp med tolkning. Inrikesministeriets polisavdelning kommer i sitt eget utlåtande fram till samma slutsats i detta avseende.

På grund av de bristfälliga utredningarna och utlåtandena såg jag mig föranledd att be inrikesministeriets polisavdelning inhämta nya utredningar och ge ett utlåtande. Samtidigt beredde jag polismännen i fråga tillfälle att bli hörda med anledning av länsstyrelsens och inrikesministeriets polisavdelningars utlåtanden. Vidare bad jag länsstyrelsen och ministeriet för sin del förklara varför de inte hade bett sina underlydande organisationer

komplettera utredningarna, om de ansåg att det inte var möjligt att ge något fullständigt utlåtande på basis av dem.

3.5.2

H:s, F:s och G:s förfarande

H, som F och G överlämnade sina första utredningar till, konstaterar i sin förklaring i egenskap av förman bl.a. att han förstått saken så att begäran avsåg att det närmast var polisinrättningen i Björneborgs härad som skulle ge utredningen - inte de enskilda tjänsteinnehavarna personligen.

H bestrider att tjänsteinnehavarnas modersmål var orsaken till att de inte kunde utreda saken. Däremot anser H att skyldigheten att hålla sig till sanningen måste beaktas i utredningssammanhang. De som skulle ge utredningen uppgav att de inte till fullo förstod vad klagomålet handlade om och de frågor som ställdes och ville därför för undvikande av fel få handlingarna granskade på finska. H uppger att han själv och likaså G och F i slutet av sina utredningar framförde att de ville ha hjälp med tolkning om utredningarna var otillräckliga.

I sin första utredning skriver H (här i översättning): "Jag anser mig inte kunna ta ställning till de övriga handlingar som ansluter sig till begäran om utredning, eftersom de inte är upprättade på mitt modersmål." F skriver för sin del (här i översättning): "I detta skede kan jag inte ge någon noggrannare utredning eftersom materialet i ärendet och frågorna är på svenska." Också G skrev (här i översättning): "I detta skede kan jag inte ge någon noggrannare utredning eftersom materialet i ärendet och frågorna är på svenska."

H uppger att de hade tänkt ut saken så att om deras utredningar inte räckte skulle de ombes komplettera dem.

Jag konstaterar för det första att enligt förordningen om verkställighet av lagen angående den språkkunskap som av statstjänsteman skall fordras, skall tjänstemän som inte förutsätts ha avlagt högskoleexamen också i ett enspråkigt finskt distrikt ha förmåga att förstå landets andra språk, dvs. svenska. Däremot kan utredning ges på vederbörandes eget modersmål.

Utifrån de förklaringar som jag har fått anser jag att det finns sådana godtagbara grunder för polismännens förfarande samt för deras uppfattning om behandlingen av ärendet att detta för deras vidkommande inte föranleder andra åtgärder från min sida än att jag på ett allmänt plan för framtiden uppmärksammar dem på de ovan framförda synpunkterna om deras skyldigheter i språkligt hänseende.

3.5.3

Polisinrättningens förfarande

Polisinrättningen i Björneborgs härad konstaterar i sin förklaring bl.a. att efter att till begäran om utredning och utlåtande hade bifogats handlingarna översatta till finska hade polismännen haft möjlighet att ge noggrannare utredningar i ärendet. I sin förklaring tar polisinrättningen inte över huvud taget

ställning till sin skyldighet att själv ombesörja översättning av handlingarna eller be om översättningshjälp.

Jag anser att det i fråga om Björneborgs polisinsättning inte kan anses vara godtagbart att på inrättningens vägnar till laglighetsövervakarna, i det första skedet till polisavdelningen vid Västra Finlands länsstyrelse, hade sänts ett sådant utlåtande undertecknat av överkommisarien (11.12.2003), i vilket sammanfattningsvis konstaterades att klagomålet var obefogat till den del det gällde polismännen vid Björneborgs polisinsättning, trots att de nämnda polismännen i sina utredningar uttryckligen konstaterat att de till följd av att handlingarna var avfattade på svenska inte hade kunnat ge någon noggrannare utredning. Polisinsättningens utlåtande var sålunda baserat på bristfällig utredning, vilket inte kan anses vara sakenligt med beaktande av framförallt den omständigheten att utredningen berörde en kärnfråga med anknytning till de grundläggande rättigheterna.

Jag anser också att polisinsättningen i Björneborgs härad vid behov själv borde ha ombesörjt översättningen av handlingarna och inte väntat på att per automatik få färdiga översättningar. Den högsta laglighetsövervakaren blev sedermera tvungen att låta översätta handlingarna för att ärendet slutligen skulle kunna utredas.

På de grunder som anförs ovan uppmärksammar jag för framtiden polisinsättningen i Björneborgs härad på de språkliga skyldigheter som jag nämner ovan och likaså på de synpunkter som jag anför om utlåtandets brister.

3.5.4

Polisavdelningarnas förfarande

Polisavdelningen vid Västra Finlands länsstyrelse anför som motivering till sitt förfarande att den utan att be Björneborgspolisen komplettera den bristfälliga utredningen ville att den som avgjort huvudsaken, dvs. biträdande justitieombudsmannen, skulle pröva ärendet också till denna del. En bidragande orsak till länsstyrelsens avgörande var också tidsbristen. Länsstyrelsen konstaterar vidare att om den själv skulle avgöra ett klagomål där en polisinsättning inkommit med ett utlåtande och utredningar som med åberopande av bristfälliga språkkunskaper varit ofullständiga, skulle polisavdelningen ha krävt att polisinsättningen inkom med de utredningar som förutsattes i ärendet. Polisavdelningen ansåg det i detta fall vara korrekt att reagera genom att i sitt utlåtande meddela den som avgjorde ärendet sin åsikt.

Inrikesministeriets polisavdelning konstaterar för sin del i sin förklaring att den hade kunnat be om en förlängning av den utsatta tiden för att myndigheterna skulle kunna komplettera sina utredningar. Polisavdelningen anser det emellertid vara viktigt att också biträdande justitieombudsmannen har möjlighet att delta i utredningen av ärendet och framställa detaljerade frågor.

Enligt grundlagens 111 § 1 mom. har justitieombudsmannen rätt att av myndigheterna och av andra som sköter offentliga uppdrag få de upplysningar

som justitieombudsmannen behöver för sin laglighetskontroll. För att kunna utföra sitt uppdrag enligt grundlagen måste justitieombudsmannen få så fullständiga och exakta uppgifter som utredningen kräver. De utlåtanden och utredningar som inrikesministeriet och länsstyrelsens polisavdelningar inkom med efter min första begäran uppfyllde inte de ovan nämnda kriterierna.

Med beaktande av inrikesministeriets och länsstyrelsens polisavdelningars ställning samt deras roll när det gäller professionell handläggning av klagomålsärenden anser jag att det inte är sakenligt att de på begäran av den högsta laglighetsövervakaren tillställer denne utlåtanden baserade på utredningar vilka också enligt polisavdelningarnas åsikt är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för ställningstaganden som gäller de viktigaste frågorna i klagomålet. T.ex. A:s påståenden om polistransporterna var efter den första utredningsomgången helt obesvarade.

Eftersom det av A:s klagomål klart framgick i vilka avseenden han var missnöjd med polisens verksamhet, kunde en eventuell avgränsning av utredningen inte i första hand ha medfört några tolkningsproblem. Jag konstaterar också att det alltid är möjligt att be om en förlängning av den utsatta tiden. I detta fall skulle en sådan begäran uppenbarligen ha tillmötesgått. Som exempel kan nämnas att ministeriet redan under den första omgången på begäran beviljades en förlängning av tidsfristen från 16.1.2004 till 23.1.2004.

Eftersom jag emellertid på min andra begäran fick adekvata utredningar och utlåtanden, föranleder ärendet inga andra åtgärder från min sida än att jag uppmärksammar inrikesministeriets polisavdelning och polisavdelningen vid Västra Finlands länsstyrelse på vikten av att fullständiga och noggranna utlåtanden och utredningar överlämnas till justitieombudsmannen.

3.6

De övriga påståendena i klagomålet

I den mån som A i sin skrivelse hänvisar till en tingsdomares och vissa åklagares förfarande anser jag att det inte finns anledning att misstänka lagstridigt förfarande eller försummelse. Av denna anledning föranleder klagomålet inga åtgärder från min sida.

4

ÅTGÄRDER

1. Jag uppmärksammar kriminalöverkonstapel D på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.1.4.2.
2. Jag uppmärksammar kriminalöverkonstapel C på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.1.4.6.
3. Jag uppmärksammar kriminalinspektör B på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.1.4.7.

4. Jag uppmärksammar kommissarie H, äldre konstapel G och överkonstapel F på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.5.2.

5. Jag uppmärksammar polisinrättningen i Björneborgs härad på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.5.3.

6. Jag uppmärksammar inrikesministeriets polisavdelning och polisavdelningen vid Västra Finlands länsstyrelse på de synpunkter som jag framför i avsnitt 3.5.4.

7. Jag ber inrikesministeriet senast 31.12.2005 meddela vilka åtgärder som vidtas för att sådana fall som avses ovan skall kunna undvikas i fortsättningen.

8. För överkonstapel E:s vidkommande föranleder klagomålet inga åtgärder från min sida. Klagomålet föranleder inte heller åtgärder från min sida i fråga om de övriga personer del som givit utredningar i ärendet.

I det syfte som anges ovan sänder jag en kopia av detta beslut till dem som nämns i punkterna 1- 6. Jag sänder mitt beslut för kännedom också till E och Centralkriminalpolisen. Vidare ber jag inrikesministeriets polisavdelning underrätta de övriga personer som givit utredningar i ärendet om mitt avgörande.